

LOKALUS IR GLOBALUS POŽIŪRIAI Į PRAĖJUSĮ ŠIMTMETĮ: GÜNTERIS GRASSAS VERSUS „TIME“

Aldis Gedutis

Klaipėdos universiteto
Filosofijos katedra
Minijos g. 153, LT-93185 Klaipėda
El. paštas: ald disg@takas.lt

Straipsnyje siekiama išnagrinėti globalios ir lokalsios perspektyvos panašumus bei skirtumus. Todėl analizuojami bei lyginami G. Grasso romanai Mano šimtmetis ir kolektyvinis tekstas 80 dienų, pakeitusių pasaulį, išspausdintas amerikiečių žurnale Time. Šie tekstai gali būti laikomi skirtingų perspektyvų pavyzdžiais – Grassas atstovauja lokaliai perspektyvai, Time pretenduoja į savo požiūrio globalumą. Analizuoti ir lyginti šiuos tekstus leidžia tai, kad abiejuose aptariami ir skirtingai interpretuojami XX amžiaus įvykiai.

Prasminiai žodžiai: Günteris Grassas, Time, XX amžius, globali ir lokali perspektyvos.

Įvadas

Besibaigiant XX amžiui ar jam jau pasibaigus, pasirodė daugybė įvairiausių apžvalgų, kuriose išryškunami ir įvertinami žymiausi šio amžiaus asmenys, įvykiai, reiškiniai, procesai. Tuo užsiima istorikai, politologai, žurnalistai, rašytojai ir kt. Nesunkiai pastebima besidominčiųjų XX amžiumi gausa ir informacijos apie šį amžių perteklius. Ne veltui britų istorikas Ericas Hobsbawmas (2000) XX amžių pavadina *kraštutinumu amžiumi*. Įmanoma rasti daugybę skirtingų, dažnai tarpusavyje nesuderinamų XX amžiaus aprašymų. Neretai susidaro įspūdis, kad praėjusio šimtmečio tyrinėtojai aprašo ne tai, kas buvo, bet veikiau konstruoja įvykius iš dabarties perspektyvos pagal įvairiausių kriterijus ir savo pasirinktą klasifikacijos

sistemą. Tiesa, esama tam tikro standartinio rinkinio įvykių, dėl kurių reikšmės visi daugmaž sutaria: 1917 metų revoliucija, pasauliniai karai, šaltasis karas, Vietnamo ar Afganistano karas, Berlyno sienos griuvimas, 2001 metų rugsėjo rugsėjo 11-oji ir pan. Tačiau kitų įvykių interpretacijos skiriasi gana radikaliai. Pavyzdžiui, 1968 metų studentų maištai arba tų pačių metų *Prahos pavasaris* skirtingai interpretuojami Europoje ir JAV.

Tokią idėjų apie XX amžių proliferaciją būtų galima iliustruoti Ludwigo Wittgensteino samprotavimu *Loginiame-filosofiniame traktate*. Wittgensteinas pasiūlo vykusią metaforą, kai teorijos lyginamos su skirtingais tinklais:

6.341 Pavyzdžiui, Niutono mechanika suteikia pasaulio aprašymui vieningą formą. Įsivaiz-

duokime baltą plokštumą su netaisyklingomis juodomis dėmėmis. Dabar sakome: kad ir koks dėl to susidarytų vaizdas, visuomet galiu kiek noriu priartėti prie jo aprašymo, uždengęs plokštumą pakankamai smulkių kvadratų tinklu ir apie kiekvieną kvadratą pasakydamas, kad jis yra baltas ar juodas. Tokiu būdu suteikiau plokštumos aprašymui vieningą formą. Ši forma arbitrali, nes visai taip pat sėkmingai būčiau galėjęs panaudoti trikampių ar šešiakampių akučių tinklą (...) Skirtingus tinklus atitinka skirtingos pasaulio aprašymo sistemos (Vitgenšteinas 1995: 106).

Kaip matome, kiekviena teorija, visų pirma yra tam tikras tikrovės matymo būdas, tam tikra tikrovės deskripcija. Jei susitiksime su Wittgensteino palyginimu, tai galimybė naudoti skirtingus tinklus lemia tai, kad tikrovę, šiuo atveju XX amžių, galima matyti skirtingai priklausomai nuo pasirinktos perspektyvos. Maža to, pasaulį įmanoma aprašyti daugybe tarpusavyje nesuderinamų būdų, kurių kiekvienas turi bendrą formą, kitaip tariant, yra koherentiškas.

Taigi tarp daugybės skirtingų XX amžiaus aprašymų įmanoma rasti tokių, kurie atstovautų globaliai ir lokaliai perspektyvoms. Todėl šio darbo tikslas – išnagrinti du požiūrius į XX amžių – lokalų ir globalų, išryškinti jų specifiką ir lyginant parodyti jų skirtumus ar galimas sąsajas. Kadangi, anot Wittgensteino, bet koks tikrovės aprašymas yra arbitralus, mes renkames du skirtingų žanrų tekstus, kurie, mūsų manymu, geriausiai atstovauja lokaliai ir globaliai perspektyvai: Günterio Grasso romaną *Mano šimtmetis* (2000) ir kolektyvinį tekstą *80 dienų, pakeitusių pasaulį*, išspausdintą amerikiečių žurnale *Time*.

Time: dienos, pakeitusios pasaulį

Palyginti su 2000 ar 2001 metais, pastaruoju metu domėjimasis praėjusiu amžiumi priblė-

so. Pretekstas prisiminti įvade minėtas XX amžiaus apžvalgas – amerikiečių žurnalo *Time* aštuoniasdešimtmetis. Jubiliejiniame leidinyje išspausdintas specialus priedas *80 dienų, kurios pakeitė pasaulį*. Šiame priede siekiama parodyti svarbiausius įvykius, kurie nutiko *Time* gyvavimo metu. Kadangi didžioji dalis žurnalo egzistavimo laiko siejama su XX amžiumi, tai *Time* priedas daugmaž atitinka įvade minėtas XX amžiaus apžvalgas. Tiesa, į *Time* akiratį nepatenka Pirmasis pasaulinis karas arba Rusijos revoliucijos, tačiau mus labiau domina ne tai, kokie įvykiai pateko į jų sąrašą, bet veikiau klasifikavimo specifika ir pobūdis.

Time redaktoriai savo prieigą aiškina taip:

Kai kurios dienos viską pakeičia. Šiame jubiliejiniame leidinyje mes trumpai paminėsime po vieną dieną kiekvienais metais nuo tada, kai prieš 80 metų gatvėse pasirodė pirmasis *Time* numeris. Nuo 1929 finansinio kracho, Pearl Harboro iki Berlyno sienos griūties keliausime per 80 dienų, kurios sukretė pasaulį (*Time*, March 31, 2003; 5).

Šioje vietoje verta atkreipti dėmesį į tai, jog kalbama ne apie metus ar dešimtmečius, bet apie dienas: „Sparčiai besikeičiančiame pasaulyje mes pagauname save galvojant apie dienas ir tai, kad vienintelė diena – pavyzdžiui, Diena D (sąjungininkų kariuomenės išsilaipinimas Prancūzijoje 1944 06 06 – *A. G. past.*) arba rugsėjo 11-oji – gali turėti pasekmių ištisus dešimtmečius“ (*Time*, March 31, 2003; A2). Pasaulis žurnale suvokiamas kaip labai greitai besikeičiantis, toks, kurį įmanoma stipriai paveikti per kelias valandas. Jei žurnale *Time* akcentuojamas pokyčių greitis, tuomet visiškai suprantama, kad autoriai ieško ne tęstinumo, kontinualumo, kumuliatyvumo, bet priešingai – lūžio ir pertrūkio taškų. Be to, kalbama ne apie dienas, kurios

sukrėtė, tarkim, Jungtines Valstijas ar Europą, bet apie dienas, kurios sukrėtė pasaulį. Kiek keistai atrodo tai, kad iš 80 dienų tik 30 tiesiogiai nesusijusios su JAV, apie Lotynų Ameriką ar Australiją nėra nė žodžio, Afrikai skirtos 4 dienos, Azijai – keturiolika. Nepaisant to, šitokia pozicija nurodo globalią *Time* priedo autorių orientaciją, nes į viską žiūrima tarsi iš viršaus, puikiai matant pasirinktų dienų poveikį ir tolesnius padarinius pasauliui. Ar tokią poziciją yra pagrįsta, aiškinsimės vėliau.

Verta paminėti ir tą faktą, kad tik dalis pranešimų apie žymias dienas parašyti etatinių *Time* darbuotojų. Kita dalis žinučių parašytos įvykio kaltininkų arba jų amžininkų, akcentuojant individualų įvykio pobūdį: „Mes taip pat supratome, kad pasakodami apie dienas, pažymėtas raudonai, mes pasakojome individualių žmonių istorijas (...) Mes norėjome aprašyti juos tuo metu, kai jie paprasčiausiai dirbo savo darbą tą dieną, kai savo darbu kūrė istoriją“ (*Time*, March 31, 2003; A2–A3). Kitaip tariant, sumanymas arba idėja priklauso žurnalui, tačiau ją įgyvendina tarpusavyje dažnai nesusiję asmenys. Kai kuriuose prisiminimuose pastebimas akivaizdus pasakojimo patosas, kuris verčia suabejoti, ar tai ir yra tikroji įvykio versija. Kai kurie mokslo filosofai [pvz., Herbert Feigl (žr. Feyerabend 1993: 147–148)] rekomenduoja griežtai atskirti atradimo kontekstą nuo pateisinimo konteksto, nes įvykiai dažniausiai vertinami retrospektyviai, todėl siekiant suteikti pasakojimui vientisą formą ar racionalų pobūdį galimi įvairūs iškraipimai, pagražinimai.

Nepaisydami savo pažado (vieniems metams – viena diena) *Time* leidėjai kai kuriuos metus išvis praleidžia, tai kompensuodami kitų metų dienomis. Pavyzdžiui, 1925, 1931, 1932, 1937, 1942, 1943, 1946, 1956, 1958, 1961,

1965, 1970, 1974, 1981, 1984, 1986, 1988, 1992, 1994, 1996 metų dienos nepatenka į sąrašą, o štai 1938, 1947, 1962, 1968, 1979, 1995 metų net po tris dienas pateko į sąrašą.

Grasso šimtmetis

Visiškai kitaip praėjusį šimtmetį (re)konstruoja Günteris Grassas viename iš paskutinių savo romanų *Mano šimtmetis*. Knyga suskirstyta į 100 skyrių. Kiekvieniems metams skirta po vieną skyrių, kurį pasakoja skirtingi, dažniausiai tarpusavyje nesusiję ir dažnai knygoje daugiau nepasirodantys personažai. Palyginti su amerikiečiais iš *Time*, Grasso užduotis yra sudėtingesnė, nes pagal savo sumanytą romano struktūrą jis turi aprašyti visus, net ir skurdžiausius įvykių metus. Todėl *Mano šimtmetyje* nė vieni metai nėra praleisti, viskas kruopščiai suregistruota.

Grasso veikėjai dažniausiai yra vokiečiai arba žydai. Jų pasakojimai atspindi vietinį ar lokalų požiūrį, t. y. požiūrį iš vidaus, be pretenzijų į išsamią įvykių analizę. Tai labiau priimana impresionistinį žvilgsnį, kuriam svarbu pagauti ir užfiksuoti kilusį išpūdį. Globalūs įvykių padariniai dažniausiai nenagrinėjami, svarbi tampa vien lokali, atskiro personažo perspektyva. Dėl to kyla neaiškumų, susijusių su paties Grasso pozicija: kieno vardu kalbama? Knyga pavadinta *Mano šimtmetis*. Grassas knygoje neaiškina nei savo sumanymo, nei knygos pavadinimo. Žodis *mano* vartojamas vienaskaita, todėl tokia vartosena suponuoja vieną pasakotoją. Tačiau kas jis? Kieno tai naratyvas? Esama keleto galimų atsakymų. Galima tarti, kad tai yra paties Grasso požiūris. Tokią nuostatą būtų galima ginti tarus, kad Grasso gyvenimas didesne dalimi sutampa su XX amžiumi ir taip atsiranda pa-

grindas XX amžių laikyti Grasso, t. y. *mano*, šimtmečiu. Todėl jis, prisidengęs įvairiais veikėjais, pasakoja tai, kas, jo manymu, yra svarbu ar verta pasakoti. Juk esama kai kurių pasikartojančių naratorių, pasikartojančių temų, kurios lyg ir leistų pamatyti vieną (meta)pasakotoją. Tačiau tokiai interpretacijai prieštarauja Grasso pasirinkti veikėjai. Nemažai jų (policininkas, namų šeimininkė, karo inžinierius, saugumo agentas, pastorius ir pan.) negalėtų atstovauti Grassui dėl, pavyzdžiui, ideologinių ar išsilavinimo skirtumų. Be to, dalies įvykių liudininku Grassas jokia būdu negalėjo būti (nebuvo gimęs, buvo per mažas ar per jaunas, buvo kitur, sužinojo ir įvykio reikšmę suprato gerokai vėliau ir t. t.). Šalia to galima pridurti, kad paskutinį skyrių „pasakoja“ beveik prieš pusę amžiaus mirusi Grasso motina. Tuo tarsi pabrėžiamas *Mano šimtmečio* fiktyvumas. Galima pateikti ir dar vieną pavadinimo aiškinimo versiją – kiekvienas naratorius pasakoja apie XX amžių savo versiją, bet dėl laiko ar vietos trūkumo apsiriboja tik vieneriais metais. Pavyzdžiui, skyrius *1996* pradedamas sakiniu: „Apie šiuos metus apskritai žadėjo parašyti profesorius Vonderbriugė (...), tačiau profesorius atsiprašė teisindamasis skubia kelione į Heidelbergą“ (Grass 2000: 258). Kitas skyrius *1997* – profesoriaus Vonderbriugės laiškas Grassui, kuriame, tiesa, pasakojama ne apie metus, bet apie klonavimą ir jo keliamas bioetines problemas. Tačiau tokia interpretacija taip pat turi trūkumų – knygoje esama laišku, kurie skirti ne Grassui, bet visiškai kitam asmeniui (pvz., skyriuje *1951* laiškas rašomas *Volkswageno* gamyklai arba skyriuje *1957* – savo senam kolegai, su kuriuo kartu buvo kuriamas vokiškas šalmas), todėl „pasakojimo pasakotojui“ (t. y. Grassui) versija atpuola. Matyt, šiame straipsnyje mums nepa-

vyks pateikti tikrosios romano pavadinimo versijos, tačiau svarbu tai, kad Grasso romane atvirai deklaruojamas požiūrio subjektyvumas ir net nebandoma pamatyti įvykių iš globalios perspektyvos.

Grassas prieš *Time*

Pagrindinė metodologinė šio teksto užduotis – paaiškinti du dalykus: 1) ar galima lyginti fikciją (romaną) su realiais faktais pagrįstu *Time* sąrašu? 2) Pagal kokius kriterijus *80 dienų, pakeitusių pasaulį* priskiriami globaliam požiūriui į XX amžių, o *Mano šimtmetis* – lokaliai?

Atsakant į pirmą klausimą galima nurodyti, jog nepaisant to, kad šie tekstai priklauso skirtingiems žanrams, jie nėra visiškai nutolę vienas nuo kito. Mus labiau domina ne tiek patys įvykiai, bet veikiau tai, kaip tie XX amžiaus įvykiai yra suvokiami ir interpretuojami. Šiuo požiūriu Grasso teksto fiktyvumas mums netrukdo, nes rašytojas, aprašinėdamas savo veikėjų išpūdžius (apie vienus ar kitus XX amžiaus metus), bent jau pasakojimo kontekste ar fone mini realius tų metų įvykius, kurie vienaip arba kitaip paveikia romano personažus. Be to, esama ir pakankamai daug akivaizdžių sąsajų tarp šių tekstų. Pirma, visi įvykiai abiejuose tekstuose nurodo XX amžių. Antra, tiek *Time*, tiek Grassas pagrindinį dėmesį skiria politiniams įvykiams (žr. 2 lentelę): iš 80 skyrių Grassas kalba apie politinius įvykius 39 skyriuose; atitinkamai žurnale *Time* 35 dienos yra susijusios su politiniais įvykiais. Vadinasi, politinės realijos ir politinis kontekstas sudaro didžiąją dalį abiejų tekstų. Jos nustumia ekonominius, mokslinius, technologinius, kultūrinius ir kt. aspektus. Trečia, dauguma įvykių abiejuose sąrašuose sie-

jama su savo šalimi (kitoms valstybėms dėmesio skiriama gerokai mažiau, žr. toliau ir 1 lentelę): 61 Grasso skyriuje aptariamos vokiškos realijos; 50-ye dienų iš *Time* sąrašo nagrinėjami Jungtinių Valstijų įvykiai. Taigi, vartojant *Time* terminus, galima teigti, jog dažniausiai būtent politiniai įvykiai Jungtinėse Valstijose keičia pasaulį. Politikos ir savo valstybės akcentavimas ir yra bendras pagrindas, leidžiantis sugretinti šiuos tekstus. Todėl galima teigti, jog to, kas jau išvardyta, pakanka norint paneigti, kad šie tekstai yra nebendramaćiai.

Atsakant į antrą klausimą, verta atkreipti dėmesį į tekstų pavadinimus. Juk *Time* tekstą galima laikyti globalaus teksto pavyzdžiu pirmiausia dėl jo pavadinimo – *80 dienų, pakeitusių pasaulį*. Toks pavadinimas suponuoja tai, kad tos dienos nėra pasirinktos pagal savo skonį ir vertinimą. Čia esama gerokai didesnių pretenzijų – išrinkti dienas, kurios pakeitė ne vieno žmogaus, vienos valstybės ar tautos gyvenimą, tačiau dienas, kurios pakeitė pasaulį. *Time* bendradarbiai mato pasaulį kaip tam tikrą visumą, kurią įmanoma pažinti: įvykiai vertinami iš globalios perspektyvos, jie analizuojami pagal sukeltus padarinius. Be to, globalizacijos teoretikai verčia atkreipti dėmesį į pasaulinių pokyčių tempą ir greitį (pvz., Bauman 2002: 8–9). Todėl *Time* akcentuojamas padidėjęs pasaulio ir jo įvykių greitis, t. y. nuostata, kad pasaulį gali sukrėsti ir pakeisti viena vienintelė diena, visiškai atitinka globalią perspektyvą. O štai Grassas daro viską, kad išvengtų globalios (unifikujančios, totalizuojančios) perspektyvos. Pirmą, knygos pavadinimas *Mano šimtmetis* reiškia, jog autorius siekia parodyti, kaip jis pats mato, suvokia ir vertina XX amžių. Antra, dauguma *Mano šimtmečio* veikėjų pasakoja ne apie

šimtmetį ar jo metus, bet apie save. Jokių analitinių bandymų aptarti pasaulinę vienų ar kitų metų įtaką Grasso romane nėra. Pabrėžiama vien procesų įtaka individams.

Time bendraautorai pretenduoja būti teisūs, vengia bet kokio šališkumo ir bando jį atmesti, nedemonstruoja savo politinių pažiūrų, visuomet siekia išlikti politiškai korektiški. Skirtingai nuo *Time*, Grasso veikėjai yra visiškai subjektyvūs, neslepiantys savo politinių pažiūrų ir individualaus situacijos vertinimo, t. y. ne su visais Grasso veikėjais galima sutikti, ne visiems pritarti ar juolab solidarizuotis; nemaža jų dalis yra (visiškai) politiškai nekorektiški (pvz., esesininkai, rudmarškiniai, saugumo agentai ir pan.). Grasso veikėjais negalima pasitikėti, nes būdami suinteresuoti jie dažnai iškraipo žinomus faktus. Tačiau suinteresuotumo dažnai nestinga ir *Time* autoriams, pavyzdžiui, Jesse Owenso kolega, pasakodamas apie 1936 m. Olimpinės žaidynes, atvirai žavisi ir didžiuojasi draugyste su Owensu, tuo pat metu atvirai išsako ma ir neigiama nuostata vokiečių atžvilgiu. Arba, tarkim, Mary Douglas Leakey dukra džiaugsmingai prisimena, kaip jos motina at rado seniausias pasaulyje žmogaus liekanas. Todėl, kad ir kaip norėtų, šališkumo *Time* nepavyksta išvengti.

Lyginant Grasso ir *Time* sąrašus galima pastebėti, kad dauguma įvykių nesutampa – beveik visi Grasso aprašyti įvykiai susiję su vokiečių istorija, o žurnale *Time* vyrauja amerikacentrinė perspektyva. Abiejuose sąrašuose daugmaž sutampa tik 5 įvykiai (1936 metų Olimpinės žaidynės Vokietijoje, 1938 m. Krištolo naktis, Antrojo pasaulinio karo pradžia, Vietnamo karo pradžia ir Berlyno sienos griuvimas), tačiau jų vertinimas ir interpretacija ryškiai skiriasi. Pavyzdžiui, 1936 metų

Olimpines žaidynes *Time* prisimena dėl to, kad juodaodis atletas Jesse Owensas „paneigė arijų pranašumo mitą“, o Grasso veikėjas (buvęs kalinys) jas prisimena dėl to, kad pasaulis tuo metu džiaugėsi ir nematė, kas iš tikro vyko Vokietijoje. Iš to galima daryti tarpinę išvadą, kad dėl pasirinktos perspektyvos lokalus Grasso (ar jo veikėjų) požiūris nėra bendramatis žurnalo *Time* pasaulio matymui, turinčiam globalių pretenzijų.

Lyginant globalų ir lokalų požiūrius, nemažai informacijos gali suteikti geografiniai veiksniai. Šiuo atveju gana iškalbingas yra žurnalo *Time* ir Grasso aptariamų įvykių geografinis išplitimas (žr. 1 lentelę). *Time* 80 dienų, pakeitusių pasaulį, sąrašė 50 dienų yra susijusios su Jungtinėmis Valstijomis. Savo ruožtu Grassas (iš 80 metų, sutampančių su žurnalo *Time* egzistavimu) su vokiečiais susijusius įvykius aprašo 61 kartą. Kitos valstybės abiejuose sąrašuose minimos gerokai rečiau. Grassas JAV, Didžiąją Britaniją, SSRS ir Lenkiją mini po 3 kartus; Izraelį ir Vietnamą – po 2 kartus; Prancūziją, Ispaniją, Olandiją, Švediją, Siriją, Egiptą, Kuveitą, Iraką, Etiopiją, Kiniją, Indiją, Argentina – po 1 kartą. Taigi Grassas, sutelkęs dėmesį į Vokietiją, bent iš dalies apima 5 žemynus. Iš viso Grassas užsimena apie 19 valstybių. *Time* Didžiąją Britaniją ir SSRS mini po 6 kartus; Vokietiją – 5 kartus; Prancūziją, Kiniją, Indiją, Vietnamą ir PAR – po 2 kartus; Lenkiją, Vatikaną, Kubą, Izraelį, Turkiją, Saudo Arabiją, Iraną, Afganistaną, Japoniją, Keniją, Tanzaniją – po 1 kartą. *Time* visiškai neminimos Pietų Amerika ir Australija. Į *Time* akiratį patenka 20 valstybių. Akivaizdu, kad abiejuose sąrašuose dominuoja po vieną valstybę, ir sąlyginai dažniau už kitas minimos JAV, Vokietija, Didžioji Britanija ir SSRS. Iš to, kas pasakyta,

galima daryti svarbią išvadą – Grassas, nepretenduodamas į požiūrio globalumą, gali ignoruoti valstybes, kurios jam nėra svarbios ar įdomios (juk tai *mano* šimtmetis), o *Time* autoriai, darydami tą patį, netiesiogiai patys prieštarauja savo sumanymui, t. y. deklaruodami pasaulio (pasaulinius) pokyčius, į pasaulį jie žvelgia per amerikiečių (tiksliau, amerikiečių interesų) prizmę. Paaiškėja, kad *Time* autoriai iki galo nereflektuoja savo pozicijos ir požiūrio taško, o „globali“ *Time* perspektyva yra gerokai lokalesnė, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Taip pat verta paminėti ir tai, jog kai kurie *Time* minimi įvykiai nėra reikšmingi pasauliniu mastu – jie yra grynai amerikietiškos kultūros dalis: pavyzdžiui, cenzūros įvedimas Holivude 1934 m., juodaodžio pasirodymas pagrindinėje beisbolo lygoje, serialas *Falling in Love with Lucy*, Roberto F. Kennedy nužudymas ir kt.

Išvados

Grassas sąmoningai atskleidžia XX amžių iš skirtingų, subjektyvių ir šališkų perspektyvų. Pasauliniai pokyčiai patys savaime Grassui nėra svarbūs, jie reikšmingi tik tiek, kiek susiję su Vokietija. Žurnalo *Time* bendraautoriai, pateikdami savo XX amžiaus supratimą, pretenduoja į globalų požiūrį. *Time* nuostatos – suregistruoti dienas, kurios pakeitė pasaulį, vengti šališkumo, žvelgti į pasaulį kaip į tam tikrą baigtinę visumą – iš tikro parodo, kad *Time* orientuojasi į globalią perspektyvą. Tai, kad abu reikšmingų įvykių sąrašai yra arbitralūs ir tarpusavyje beveik neturi nieko bendra, išryškina lokalsios Grasso ir globalios *Time* perspektyvų skirtumą. Tačiau lyginant globalų *Time* požiūrį su atvirai lokaliu Grasso *Mano šimtmečio* požiūriu paaiškėja, kad

nepaisant savo deklaracijų *Time* ne visuomet pavyksta išvengti lokalumo: temų, geografi- jos ir korespondentų pasirinkimas verčia su-

abejoti, ar tikrai *Time* sugeba matyti pasaulio pokyčius iš globalios perspektyvos, tiksliau, ar globali perspektyva išvis galima.

LITERATŪRA

1. Bauman, Z. (2002) *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Strofa.
2. Feyerabend P. (1993) *Against Method (third edition)*. London, New York: Verso.
3. Grass, G. (2000) *Mano šimtmetis*. Vilnius: Alma littera.

4. Hobsbawm, E. (2000) *Kraštutinių amžių: trumpasis XX amžius: 1914–1991*. Vilnius: Mintis.
5. „Special section Time’s 80th Anniversary: 80 days that changed the world“, *Time*, March 31, 2003.
6. Vitgenšteinas, L. (1995) *Rinkiniai raštai*. Vilnius: Mintis.

PRIEDAI

Time sąrašas

- 1923 10 29 – Turkijos posūkis į Vakarus (Mustafa Kemal Atatürk)(P)
1923 11 08 – Alaus pučas Miunchene (Hitler)(P)
1924 01 21 – Lenino mirtis (P, †)
1926 09 25 – 40 valandų darbo savaitė (Fordas) (E)
1927 05 21 – skrydis per Atlantą (Lindbergh)(Te)
1927 10 06 – pirmas garsinis filmas *The Jazz Singer* (F)
1928 09 03 – atrastas penicilinas (Fleming) (Med)
1928 11 18 – peliuko Mikio pasirodymas filme *Steamboat Willie* (F)
1929 10 29 – Didžiosios depresijos pradžia (E)
1930 03 12 – prasidėjo M. Gandhi neprievarti- nio nepaklusnumo kampanija (P)
1933 03 04 – Franklino D. Roosevelto inau- guracija ir „naujo kurso“ pradžia (E ir P)
1934 07 01 – moralinės cenzūros įvedimas Hol- lywoode (Will Hays) (F)
1935 07 10 – Anoniminių alkoholikų organiza- cijos pradžia (Med)
1936 08 09 – arijų pranašumo mito pabaiga, kai Owensas laimėjo 4 medalius Olimpinėse žai- dynėse (S ir P)
1938 03 03 – Saudo Arabijoje atrandama nafta (E)

- 1938 11 09 – *Krištolo naktis* (P)
1938 04 15 – Supermeno atsiradimas (Siegel and Shuster) (Pop)
1939 09 01 – įsiveržimas į Lenkiją ir Antrojo pasaulinio karo pradžia (K)
1940 05 10 – Churchillis tampa Didžiosios Bri- tanijos premjeru (P)
1941 12 07 – Pearl Harboro subombardavimas (K)
1944 06 06 – D-Day: sąjungininkai išsilaipina Prancūzijoje (K)
1945 08 06 – Hiroshima (K)
1947 04 15 – juodaodis Robinsonas pirmą kartą žaidė beisbolą pagrindinėje lygoje (S ir P)
1947 08 15 – Indijos nepriklausomybė ir skili- mas (P)
1947 10 14 – lėktuvas viršijo garso greitį (Yeage- ris, JAV) (Te)
1948 01 05 – amerikiečiai pirmą kartą tapo žino- mi meno srityje, abstraktaus ekspresionizmo pradžia (Pollock)(Men)
1948 05 14 – Izraelio įkūrimas (P)
1949 10 01 – komunistinės Kinijos atsiradimas (Mao) (P)
1950 02 09 – McCarthy kalba ir (raudonųjų) ra- ganų medžioklės pradžia (P)

- 1951 10 15 – serialas *Falling in Love with Lucy* įveda techninę naujovę – tris kameras (F)
- 1952 10 20 – kruvinas Mau Mau sukilimas Kenijoje (P ir K)
- 1953 02 28 – sukurtas DNR struktūros modelis (Watson and Crick)(Mo)
- 1954 07 05 – atrandamas Elvis Presley (Pop)
- 1955 12 01 – autobuso keleivės nepaklusimas, pradėjęs juodaodžių pasipriešinimo kampaniją (Rosa Parks) (P)
- 1957 10 04 – paleistas pirmasis dirbtinis žemės palydovas (Te)
- 1959 07 17 – seniausio žmogaus liekanų suradimas dabartinėje Tanzanijoje (Leakey) (Mo)
- 1960 05 09 – kontraceptinės tabletės (Margaret Sanger) (Med)
- 1962 09 27 – Rachel Carson paskelbia apie DDT žalą (Mo ir Eko)
- 1962 10 11 – II Vatikano susirinkimo ir Katalikų bažnyčios atsinaujinimo pradžia (R)
- 1962 10 27 – išvengta Apokalipsės: taikiai išspręstas sovietų raketų dislokavimo Kuboje klausimas (P)
- 1963 08 28 – Martino L. Kingo kalba *I have a dream* (P)
- 1963 11 22 – Johno F. Kennedy nužudymas (P, †)
- 1964 02 09 – *The Beatles* debiutas JAV (Pop)
- 1966 06 30 – seksualinė diskriminacija įtraukiama į 1964 Pilietinių Teisių Akto VII straipsnį (P)
- 1966 08 05 – Kinijoje prasidėjo Didžioji proletarinė kultūrinė revoliucija (P ir Ku)
- 1967 12 03 – pirmoji širdies transplantacija, kurią atliko Christianas Bernardas (Med)
- 1968 01 31 – Vietnamo karo pradžia (K)
- 1968 04 04 – Martino L. Kingo nužudymas (P, †)
- 1968 06 05 – Roberto F. Kennedy nužudymas (P, †)
- 1969 06 28 – gėjų teisių gynimo pradžia: pirmasis pasipriešinimas Stonewalle (P)
- 1969 07 20 – amerikiečiai nusileido Mėnulyje (Te)
- 1971 11 15 – sukurta kompiuterinė mikroschema (Intel)(Te)
- 1972 06 17 – Watergate'o skandalo pradžia (P)
- 1973 01 22 – Aukščiausiasis JAV teismas pripažino teisę rinktis: abortų legalizavimas (P)
- 1975 04 30 – amerikiečiai pabėgo iš Vietnamo (K)
- 1976 04 01 – Steve Jobs and Steve Wozniak sukuria *Apple* personalinį kompiuterį (Te)
- 1977 05 25 – *Star Wars* premjera ir jos sukelta psichoze (F)
- 1978 07 25 – pirmojo kūdikio, pradėto mėgintuvelyje, gimimas (Mo)
- 1979 02 01 – Khomeini sugrįžimas į Iraną ir islamiškos revoliucijos pradžia (P ir R)
- 1979 05 03 – Margaret Thatcher išrinkta Didžiosios Britanijos premjere (P)
- 1979 12 12 – Brežnevas, Gromyko, Ustinovas ir Andropovas nusprendžia užimti Afganistaną (K)
- 1980 09 20 – 401(k) taupymo plano revoliucijos pradžia (Ted Benna)(E)
- 1982 07 27 – AIDS pavadinimo įvedimas (Med)
- 1983 03 08 – Reaganas pavadina SSRS blogio imperija (P)
- 1985 03 11 – Gorbačiovas tampa SSRS KP CK generaliniu sekretoriumi (P)
- 1987 12 29 – *Prozaco* įteisinimas (Med)
- 1989 11 09 – Berlyno sienos griuvimas (P)
- 1989 11 24 – Bin Ladenas tampa pagrindiniu džihadistu (po Sheik Abdullah Azzam susprogdinimo)(Ter)
- 1990 11 11 – Mandela išleistas į laisvę – pokyčių Pietų Afrikos Respublikoje pradžia (P)
- 1991 08 06 – WWW pradžia (Tim Berners-Lee)(Te)
- 1993 02 26 – pirmasis bandymas susprogdinti Pasaulio prekybos centrą (Ter)
- 1995 04 19 – susprogdintas prekybos centras Oklahomoje (Ter)
- 1995 08 09 – prasideda *Dotcom* bumas (E)
- 1995 10 03 – OJ Simpsono išteisinimas, sukėlęs naują JAV gyventojų susipriešinimą pagal odos spalvą (P)
- 1997 08 31 – princesės Dianos mirtis (†)
- 1998 03 27 – *Viagra* atradimas (Med)
- 1999 11 29 – antiglobalistų protestas Sietle prieš Pasaulinės prekybos organizacijos prekybos politiką (P ir E)
- 2000 12 12 – nesibaigiančių prezidento rinkimų pabaiga JAV (P)
- 2001 09 11 – *Al Qaeda* akcija Niujorke (Ter)
- 2002 01 29 – Bushas nurodo priešus: blogio ašis (P)

Grasso sąrašas

- 1923 – didžioji infliacija (E)
1924 – dirižablio LZ 126 perdavimas amerikiečiams kaip kompensacija už karo nuostolius (P ir E)
1925 – detektorinio radijo atsiradimas namuose (Te)
1926 – Vokietijos imperatorius tremtyje Olandijoje (P)
1927 – masinis heideggeriavimas ir *Cabaret Girls* (Ku ir Pop)
1928 – ideologinis šeimos pjūvis: trys broliai – socialistas, komunistas, nacistas (P)
1929 – amerikiečiai nuperka *Opelio* gamyklą, masinis nedarbas (E)
1930 – žymiosios bokso kovos: Šmelingas – Šarkis (S)
1931 – SA suvažiavimas (P)
1932 – Briuningo laikai, masinis nedarbas (E ir P)
1933 – eitynės su deglais Berlyne, *Išsigimusio meno* paroda (P ir Men)
1934 – *Ilgųjų peilių naktis*, holokausto pradžia (P)
1935 – autostradų tinklo statyba Hitlerio pavedimu, darbininkų kasikų liga (E)
1936 – olimpinės žaidynės, kurių metu statomi konclageriai (S ir P)
1937 – Ispanijos pilietinio karo recepcija (K)
1938 – *Krištolo naktis* (P)
1939 – *Blitzkrieg* Lenkijoje (K)
1940 – abipusis bombardavimas, karas jūroje (K)
1941 – *Barbarosos* planas (K)
1942 – frontas iš visų pusių, bombardavimai, griuvėsiai (K)
1943 – Varšuvos geto likvidavimas (K)
1944 – stebuklingo ginklo mitas (K)
1945 – karo pabaiga (K)
1946 – (Berlyno) griuvėsių valymas (E)
1947 – šaltis, nepritekliai okupuotose teritorijose (E)
1948 – taupymas ir naujos markės įvedimas (E)
1949 – pokarinės karjeros pavyzdžiai abiejose Vokietijose (P)
1950 – Kelno karnavalo atgaivinimas, šaipymasis iš valdžios (Pop)
1951 – siena tarp Vokietijų (P)
1952 – televizoriaus atsiradimas (Te)
1953 – Berlyno padalinimas (P)
1954 – Vokietija laimi pasaulio futbolo čempionatą (S)
1955 – šaltasis karas, branduolinė grėsmė (P)
1956 – dviejų žinomų Vakarų ir Rytų poetų susitikimas (Ku)
1957 – vokiško šalmo kūrėjų apdovanojimas (Te)
1958 – *sensation from Germany*, vokiečių merginos (dvyknės Kesler) Holivude (F)
1959 – nauja vokiečių pokario literatūra (Grass, Böll ir kt.)(L)
1960 – Armino Hario bėgimo rekordas, nuo *Adidas* atskykla *Puma* (E ir S)
1961 – nelegalus pabėgėlių gabenimas iš Rytų Berlyno į Vakarų Berlyną (P)
1962 – Eichmanno teismas, Gagarino skrydis (P ir Te)
1963 – Karajano cirko pastatymas (Te)
1964 – Aušvico nusikaltėlių teismas (P)
1965 – socialistų (VSP) rinkimų agitacija (P)
1966 – demonstracijos Berlyne prieš Vietnamo karą (P ir K)
1967 – Celano ir Heideggerio susitikimas *Freiburge* (Ku)
1968 – studentų maištai, studentai pažemina Adorno (P ir Ku)
1969 – antiautoritarinių (kairiųjų) darželių atsiradimas, amerikiečiai nusileidžia Mėnulyje (P ir Te)
1970 – Vokietijos kancleris Brandtas atsiprašo lenkų už Antrąjį pasaulinį karą (P)
1971 – pirmosios narkotikų aukos, garsenybės prieš abortus (Vokietijoje jie nelegalūs)(N)
1972 – teroristės Gudrunos Enslin areštas (Ter)
1973 – Izraelio karas su Egiptu ir Sirija, naftos krizė, draudimai važinėti automobiliais (E ir P)
1974 – futbolo mačas: VDR – VFR, abipusis šnipinėjimas (P ir S)
1975 – amerikiečių nesėkmė Saigone, RAF teroras, Etiopijos imperatoriaus mirtis (K, P, Ter, †)
1976 – slapti *Grupės 47* susitikimai Rytų Berlyne (L ir P)
1977 – iš VDR ištremtas Volfas Byrmanas, pasipylė kitų prašymai išvykti, mirė Čarlis Čaplinas (P, F, †)

1978 – pankų judėjimo atgarsiai Vokietijoje (Pop)
 1979 – dvi šeimos oro balionu pabėgo iš VDR į VFR (P)
 1980 – savanoriai laivu *Cap Anamur* Geltonojoje jūroje gelbėja ir priima bėglius iš Kinijos (P)
 1981 – Hitlerio admiralo Karlo Dönitzo laidotuvės, *skvotai* (nelegalus namų apgyvendinimas) (P)
 1982 – Folklendo karas, vokiečiai tiekia laivus Argentinai, skinai ir neonaciai skelbia Vokietijos vienybės šūkį (K ir P)
 1983 – VFR (slapta) paremia VDR milijardu markių (E ir P)
 1984 – simbolinis Prancūzijos ir Vokietijos susitaikymas Verderno mūšio lauke (P)
 1985 – „vartojimo deficitas“ VDR, serialas *Liepų gatvė*, Beckerio ir Graaf triumfas kortuose (E, F ir S)

1986 – Černobylis, protestai prieš Vakersdorfo atominę jėgainę (Eko)
 1987 – Grassas Kalkutoje prisimena Vakarų Bengalijos ir Bengalijos Bangladešo padalijimą (P)
 1988 – ekologinė katastrofa Harco kalnyne, Rūdiniuose kalnuose (Eko)
 1989 – Berlyno sienos griuvimas (P)
 1990 – pirmi laisvi rinkimai į liaudies rūmus, socialdemokratai pralaimi rinkimus (P)
 1991 – Persijos įlankos karas (rodomas tiesiogiai per CNN)(P)
 1992 – paviešinami valstybės saugumo archyvai, su tuo susiję skandalai (P)
 1993 – neonacių išpuoliai prieš užsieniečius, protesto akcijos (P ir Ter)
 1994 – buvusios VDR įmonių bankrotai, pasiruošimas *Expo-2000* (E)
 1995 – *Meilės paradas* Berlyne (Pop)
 1996 – klonuota avis Doli (Mo)
 1997 – poreikis kurti bioetiką, klimato pokyčiai, potvyniai (Mo ir Eko)
 1998 – socialdemokratų pergalė rinkimuose (P)
 1999 – euro įvedimas (E)

1 lentelė. Aptariamų įvykių geografija

	Grassas	Time
Vokietija	61	5
JAV	3	50
SSRS	3	6
Lenkija	3	1
Didžioji Britanija	3	6
Izraelis	2	1
Vietnamas	2	2
Ispanija	1	–
Prancūzija	1	2
Olandija	1	–
Švedija	1	–
Sinija	1	–
Egiptas	1	–
Etiopija	1	–
Kinija	1	2
Indija	1	2
Argentina	1	–
Kuveitas	1	–
Irakas	1	–
PAR	–	2
Turkija	–	1
Saudo Arabija	–	1
Japonija	–	1
Kenija	–	1
Vatikanas	–	1
Kuba	–	1
Iranas	–	1
Afganistanas	–	1
Tanzanija	–	1

2 lentelė. Svarbiausios aptariamoms sritys

	Grassas	Time
P (politika)	39	35
E (ekonomika)	14	7
K (karas)	11	8
T (technologijos)	6	7
Med (medicina)	–	7
F (kinas)	3	5
† (mirtis)	2	5
Mo (mokslas)	2	4
Ter (terorizmas)	3	4
Pop (popkultūra)	4	3
R (religija)	–	2
Ku (kultūra)	3	1
Men (menas)	1	1
Eko (ekologija)	3	1
S (sportas)	5	2
L (literatūra)	2	–
N (narkotikai)	1	–

**THE LOCAL AND THE GLOBAL PERSPECTIVES ON THE 20TH CENTURY:
GÜNTER GRASS VS. *TIME***

Aldis Gedutis

S u m m a r y

The main objective of the article is to compare the global and the local perspectives. We analyze the novel of G. Grass *My Century* and the collective text *80 days, that changed the world* published in an American magazine *Time*. These texts represent different perspectives – *My Century* is an example of local perspective, while *80 days, that changed the world*

pretends to represent the global point of view. Comparative analysis of these texts is grounded upon the fact that both texts discuss and interprets the 20th Century in different ways.

Keywords: Günter Grass, *Time*, 20th Century, global and local perspectives.

Įteikta 2003 05 03